

Návrh nové směrnice o odpovědnosti za vadné výrobky

BARBORA ZÁLESKÁ*

Proposal of a revised Product Liability Directive

Summary: On 28 September 2022, long years of preparation in the European Commission have finally materialized in the publication of a proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on liability for defective products, which should replace the currently effective Directive 85/374/EEC. The revised rules are intended to provide victims with a high level of protection in today's world, not only by adapting the instrument to new technologies and new business models, but also by strengthening their position in court proceedings. All this without disrupting the balance with the legitimate interests of producers. This paper introduces the reader to the main changes brought about by the proposal and highlights some of the provisions whose development in the European legislative process might be worth following.

Keywords: product liability, damage, revised directive

Společnou evropskou úpravu náhrady škody způsobené fyzickým osobám vadnými výrobky nastolila téměř před čtyřiceti lety směrnice 85/374/EHS.¹ Harmonizovaná pravidla předepisují občanskoprávní odpovědnost výrobců a některých dalších osob v obchodním řetězci za škodu způsobenou vadným výrobkem bez ohledu na zavinění. Dopadají na všechny výrobky s povahou movité věci (zřejmě však jen hmotné – k tomu viz dále) napříč v zásadě všemi sektory hospodářství, od běžných potravin přes sekačky na trávník po léčiva a sofistikované kardiostimulátory. Za dobu své dlouhé existence směrnice 85/374/EHS poměrně zdárně odolávala legislativním zásahům.² Nyní se však jeví téměř nevyhnutelným, že i této regulace se dotkne aktuální legislativní úsilí Evropské komise sledující přizpůsobení právního rámce novým výzvám spojeným s digitální ekonomikou, globálními obchodními řetězci a oběhovým hospodářstvím.³ Nepůjde přitom

pouze o dílčí doplnění existujících pravidel. S ohledem na poměrně velký rozsah navrhovaných změn přistoupila Komise k celkovému přepracování směrnice. Této příležitosti má být využito také k nápravě nedostatků, které byly v dosavadních pravidlech identifikovány.

Návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady o odpovědnosti za vadné výrobky (dále jen „Návrh směrnice“) zachovává základní koncepci odpovědnosti za vadné výrobky. Ve dvaceti článcích (což je dokonce o dva méně než ve směrnici 85/374/EHS), nově rozčleněných do čtyř kapitol, ovšem zejména poměrně významně rozšiřuje působnost pravidel rozšířením pojmu výrobek, okruhu odpovědných osob nebo kompenzovatelné újmy. Kromě toho Návrh směrnice přináší nová pravidla, která mají zmírnit možné důkazní problémy, jimž mohou poškození při vymáhání svých nároků čelit. Princip maximální harmonizace se Návrh

* Autorka působí v oddělení civilního práva hmotného odboru legislativního Ministerstva spravedlnosti. Názory vyjádřené v tomto článku nepředstavují oficiální postoj resortu. E-mail: BZaleska@msp.justice.cz.

¹ Směrnice Rady ze dne 25. července 1985 o sblížení právních a správních předpisů členských států týkajících se odpovědnosti za vadné výrobky, ve znění směrnice Evropského parlamentu a Rady 1999/34/ES ze dne 10. května 1999.

² Novelizována byla pouze jedinkrát v roce 1999. Aktuální potřebnost legislativních změn vyplynula z hodnotící zprávy Evropské komise z roku 2018 [SWD(2018) 157 final]. Původně Komise plánovala vydat pouze výkladová pravidla, ale vzhledem k tomu, že se expertní skupina, která byla jejich vytvořením pověřena, na jejich znění neshodla, nebyla pravidla dokončena – viz Zpráva o hodnocení dopadů [SWD(2022) 316 final], str. 34.

³ Srov. např. aktuálně projednávaný návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o obecné bezpečnosti výrobků, o změně nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1025/2012 a o zrušení směrnice Rady 87/357/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/95/ES, nebo již platné nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2022/2065 ze dne 19. října 2022 o jednotném trhu digitálních služeb a o změně směrnice 2000/31/ES (nařízení o digitálních službách).

směrnice snaží posílit omezením ustanovení umožňujících diskreci. Z formálního hlediska je usilováno o aktualizaci a sjednocení terminologie se související legislativou upravující požadavky na výrobky a jejich bezpečnost. V tomto ohledu lze očekávat, že návrh dozná změn zejména v návaznosti na úpravy, které budou provedeny v nyní dojednávaném návrhu nařízení o obecné bezpečnosti výrobků.

Na následujících stránkách se zaměřím na představení hlavních navrhovaných změn, které se – bude-li Návrh směrnice přijat – dotknou i české právní úpravy. Podrobné studium návrhu vyvolává řadu dalších otázek, jimž však není prostor se nyní věnovat.

Věcná a osobní působnost

Širší vymezení „výrobku“

Jedním z hlavních cílů, jež si revize směrnice 85/374/EHS výtýčila, je upravit pravidla tak, aby zohledňovala moderní druhy výrobků a reagovala na specifičnost jejich vlastností, danou zejména využíváním softwaru nebo digitálních služeb.⁴ Ačkoli stávající směrnice pojem výrobku vymezuje velmi široce jako jakoukoliv *movitou věc*, mohou vznikat pochybnosti, nakolik je možné pod tento pojem zahrnout různé digitální produkty či digitální komponenty, jež zjevně v době přijetí směrnice normotvůrce na mysli neměl. Ty přitom nepochybně mohou hrát významnou roli z hlediska bezpečnosti výrobků, ať již z toho důvodu, že na nich přímo závisí funkčnost nějakého hmotného výrobku, a mohou tedy vést ke stejným typům škod jako „tradiční“ výrobky, anebo alespoň z důvodu kybernetických rizik.⁵

Návrh směrnice stávající vymezení výrobku přebírá. V příslušném recitálu však objasňuje, že výrobky mohou být *hmotné i nehmotné*.⁶ K překlenutí možných výkladových problémů se navrhuje výslovně stanovit, že výrobkem se rozumí také *software*, a to i v případě, že je na trh uváděn samostatně.⁷ Do působnosti revidovaných pravidel mají být dále zahrnuti i *digitální služby*, ty ovšem jen jako

tzv. „související služby“, s nimiž Návrh směrnice nakládá pouze jako se *součástmi* výrobku.⁸ Relevantní mají být z hlediska odpovědnosti tedy jen takové související (digitální) služby, které jsou důležité z hlediska funkčnosti výrobku (bez ohledu na to, zda jde o funkci hlavní nebo vedlejší), a to z vůle výrobce výrobku.

Popsané posuny ve vymezení výrobku a jeho součástí vyvolávají otázku, jak je to obecně se vztahem Návrhu směrnice k odpovědnosti za služby. Směrnice 85/374/EHS na služby nedopadá. Jak navíc osvětlil v nedávném rozhodnutí Soudní dvůr Evropské unie (rozhodnutí ve věci C-65/20), jako *službu* spadající mimo působnost směrnice je třeba chápat i *informaci či radu*, třebaže je poskytována na hmotném nosiči. Například tištěné noviny, které výrobkem jsou, je třeba v tomto smyslu odlišovat od obsahu (informací či rad) v nich obsaženého, který je svou povahou službou.⁹ Otázkou je, nakolik se tento přístup může uplatnit i v kontextu navrhovaných pravidel zahrnujících digitální produkty. Případ, kdy software nebo související služba podporují funkčnost hmotného výrobku, se nejeví problematickým: na takto předávané informace, které přímo ovlivňují způsob, jakým má hmotný výrobek pracovat, lze pohlížet spíše jako na příkazy a jeho integrální části (např. navigační služba v autonomním vozidle, jak uvádí odůvodnění Návrhu směrnice, str. 5).¹⁰ Situace se však komplikuje tím, že bez dalšího je jako výrobek označen i samostatně stojící software, ať již spojený s digitální službou či nikoliv, jehož funkce nespočívá v tom, že nějakým způsobem řídí hmotný výrobek, ale například pouze informuje uživatele či mu dává určitá doporučení. Umožní tedy nová pravidla žalovat například výrobce mobilní fitness aplikace za újmu na zdraví způsobenou nesprávně – respektive nikoliv bezpečně – nastavenými cviky nebo jídelníčkem? Nebo náhradu za zbytečně spotřebované palivo, když navigace včas neupozorní řidiče na překážku na cestě? Návrh směrnice pro posouzení těchto příkladů mnoho vodítek neposkytuje. Recitál Návrhu směrnice sice obecně

⁴ Odůvodnění Návrhu směrnice, str. 1.

⁵ Srov. čl. 6 odst. 1 písm. f) Návrhu směrnice a čl. 7 odst. 1 písm. h) návrhu nařízení o obecné bezpečnosti výrobků, který uvádí kyberbezpečnost mezi aspekty, jež mají být posuzovány při hodnocení bezpečnosti výrobků.

⁶ Bod 12 recitálu Návrhu směrnice. Kromě softwaru navržená pravidla zřejmě zahrnou i jiné druhy digitálního obsahu, to však Návrh směrnice blíže neobjasňuje.

⁷ Tamtéž. Výrobkem může zřejmě být i tzv. *software jako služba* (*Software as a Service*).

⁸ Návrh směrnice *digitální služby* nevymezuje. Digitální služby vymezuje například směrnice (EU) 2019/771 v článku 2 pododst. 7. K tomuto vymezení se ale Návrh směrnice výslovně nehlásí.

⁹ Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ve věci C-65/20 se týkal neodpovědnosti výrobce za nesprávné zdravotní doporučení obsažené v tištěných novinách. Svůj závěr Soudní dvůr založil i právě na klasifikaci tohoto doporučení jako služby, tudíž nespádající do působnosti směrnice 85/374/EHS.

¹⁰ V případě „tradičního“ výrobku by jejich úlohu bylo možné připodobnit k impulsu ke generaci určitého výstupu výrobku, který vychází například ze stisknutí určitého tlačítka.

uvádí, že s výjimkou souvisejících (digitálních) služeb se směrnice nemá na služby vztahovat,¹¹ výslovně však neuvádí, že i v případě digitálních produktů je třeba oddělovat substanci (službu) od média, jak bylo dovozeno ve vztahu k „tradičním“ výrobkům.¹² Naopak některé z uvážených příkladů působí matoucím dojmem.¹³ Ať již má být závěr jakýkoliv, bylo by namístě, aby Návrh směrnice tento problém osvětlil, v ideálním případě pak stanovil jasná pravidla. Nebylo by ani žádoucí, aby se tak rozcházelá odpovědnost výrobců „tradičních“ výrobků a výrobků majících digitální podobu.

Rozšíření působnosti na digitální produkty se promítá i v jiných klíčových prvcích odpovědnosti za vadné výrobky, jež budou zmíněny dále. Tím se zohledňuje jejich specifikum spočívající v tom, že i poté, co jsou uvedeny na trh a užívány koncovými zákazníky, si výrobce zachovává určitý vliv nad jejich fungováním.¹⁴ Návrh směrnice tuto skutečnost označuje slovem „kontrola“ a má spočívat v tom, že výrobce povoluje (a ve smyslu bodu 15 recitálu též doporučuje) *začlenění, propojení nebo dodání součástí* (tj. i digitální služby) *třetí stranou, včetně aktualizací nebo vylepšení softwaru, nebo (b) změnu výrobku* (čl. 4 pododst. 4).

Další novinkou, již Návrh směrnice výslovně označuje za výrobek, jsou tzv. digitální výrobní soubory (*digital manufacturing files*), jimiž se mají rozumět digitální verze nebo digitální šablony movité věci. Dle bodu 14 recitálu se tím míří na soubory obsahující funkční informace k automatizované výrobě hmotného předmětu strojem nebo nástrojem, jako jsou vrtačky, soustruhy, frézky a 3D tiskárny. Výslovně jsou jako výrobek uvedeny zřejmě proto, že by z důvodu jejich povahy „funkční informace“ mohly z působnosti směrnice uniknout. Nabízí se však otázka, zda je tato odchylka dostatečně odůvodněna.

Za zmínku také stojí, že dle bodu 13 recitálu se Návrh směrnice nemá vztahovat na tzv. *open source software*, který byl vyvinut nebo dodán mimo obchodní činnost (což lze patrně dovodit z čl. 4 pododst. 8 a 9).

Budou-li výše uvedené změny ve věcné působnosti přijaty, bude nevyhnutelné významnějším způsobem novelizovat národní

úpravu obsaženou v občanském zákoníku. Ta v účinném znění hovoří pouze o *výrobku*, který vymezuje úsporně v souladu s nyní platnou směrnicí (§ 2939 odst. 1). Do příslušných ustanovení by bylo zapotřebí zapracovat nově zaváděné pojmy a jejich vymezení, neboť mají pro použitelnost dané regulace zásadní význam.

Více potenciálně odpovědných osob

Rozšíření pojmu výrobku znamená také rozšíření okruhu potenciálně odpovědných osob, do něhož mají být napříště zahrnuty i osoby, které vyvíjejí software nebo poskytují související (digitální) služby. K naplnění dalšího ze sledovaných cílů, jímž je přizpůsobit pravidla globálním dodavatelským řetězcům a zajistit pro každý výrobek osobu usazenou v Unii, která by mohla nést odpovědnost, je navrhováno doplnění výčtu odpovědných osob.¹⁵ Vedle primární odpovědnosti výrobce (včetně výrobce součástí a tzv. kvazivýrobce), dovozce a subsidiárně též distributora Návrh směrnice označuje další tři potenciální nositele odpovědnosti. Po vzoru jiných unijních předpisů týkajících se regulace výrobků je pro tyto osoby zaveden sběrný pojem „hospodářského subjektu“ (*economic operator*). I nadále má více odpovědných osob odpovídat za škodu společně a nerozdílně.

Předně se vedle dovozce činí odpovědným i tzv. *zplnomocněný zástupce*, kterého výrobce může pověřit plněním určitých úkolů v souvislosti s povinnostmi plynoucími výrobcem z unijní regulace týkající se uvádění výrobků na vnitřní trh. Dalším nově odpovědným článkem může být (slovy Návrhu směrnice) *poskytovatel služeb kompletního vyřízení objednávky*, a to za předpokladu, že výrobce ani dovozce nejsou usazeni v Unii a není zde ani zplnomocněný zástupce. Pod tímto komplikovaným označením se skrývá osoba, která *v rámci své obchodní činnosti nabízí alespoň dvě ze služeb skladování, balení, adresování nebo rozesílání výrobku*, ledaže jde o poštovní službu či službu nákladní dopravy (čl. 4 pododst. 14).

K subsidiární odpovědnosti distributora má nově přistoupit odpovědnost *provozovatele*

¹¹ Bod 15 recitálu Návrhu směrnice uvádí, že se pravidla nemají vztahovat na služby jako takové. Dále bod 12 recitálu Návrhu směrnice odůvodňuje, proč není zdrojový kód softwaru výrobkem, právě tím, že se jedná o čistou informaci.

¹² Což vzhledem k nehmotné povaze obojího nebude zrovna jednoduché.

¹³ Příklad digitální služby spočívající v průběžném poskytování dat o dopravě v navigačním systému zmiňuje bod 15 recitálu. Na rozdíl od již zmíněného příkladu navigace v autonomním vozidle v tomto případě poskytovaná data mají vliv pouze na správnost (či přesnost) fungování navigačního systému, podle něhož řidič určuje, kudy vozidlo povede. Je otázkou, nakolik vůbec připadá v úvahu, že bude nesprávnost tohoto systému vyhodnocena jako *nebezpečnost* ve smyslu Návrhu směrnice. Přílehlavější se pro tyto případy jeví hlediska uplatňovaná ve smluvním právu. Možná jde ale pouze o nepřesnost textu a má se na mysli opět navigace autonomního vozidla.

¹⁴ Srov. body 23 a 37 recitálu Návrhu směrnice.

¹⁵ Srov. odůvodnění Návrhu směrnice, str. 2.

online platformy. Odpovědnost je však omezena v souladu s nařízením o digitálních službách.¹⁶ pouze v případě, že vzbuzuje dojem, že výrobky vyrábí, dováží nebo distribuuje, bude odpovídat za stejných podmínek jako distributor. Pokud je provozovatel online platformy přímo výrobcem, dovozcem nebo distributorem, odpovídá samozřejmě z tohoto titulu.

Poslední významná změna týkající se odpovědných osob je činěna s cílem přizpůsobit pravidla cirkulární ekonomice. Navrhuje se reagovat na případy, kdy bude již jednou na trh uvedený výrobek *podstatně pozměněn*. Na takto pozměněný výrobek se bude nahlížet jako na nový výrobek ve smyslu směrnice, včetně všech důsledků z toho plynoucích pro osobu, která jej takto pozměnila. Posouzení, zda se jedná o změnu relevantní z tohoto hlediska, se má provést podle příslušných unijních a vnitrostátních předpisů upravujících požadavky na bezpečnost výrobků.¹⁷ Postavení (a odpovědnost) výrobce může podle tohoto ustanovení získat jakákoliv právnická či fyzická osoba, neohledně na to, zda jedná v rámci své obchodní činnosti.

Do právní úpravy obsažené v občanském zákoníku by bylo nutné doplnit vymezení těchto tří dalších subjektů a vymezit podmínky jejich odpovědnosti.

Vadnost výrobku

I v nové právní úpravě má být zachováno stávající vymezení vadnosti výrobku spočívající v nedostatku *bezpečnosti*, kterou lze s přihlédnutím ke všem okolnostem oprávněně očekávat (posuzováno objektivně).¹⁸ Návrh směrnice doplňuje demonstrativní výčet faktorů, jež mají být při této analýze vzaty v úvahu. U výrobků, které jsou schopny dalšího učení, poté co byly nasezeny do provozu, tedy zejména systémů umělé inteligence, jejichž podstata spočívá právě v této funkci, je třeba bezpečnost zhodnotit i z hlediska možné změny vlastností výrobku na základě tohoto procesu. Výrobce by tedy měl mít představu, jakým směrem se může výrobek vyvinout, a pokud by to mělo znamenat riziko z hlediska bezpečnosti,

měl by přijmout potřebná opatření (příjemnějším v podobě uživatelského poučení). Zohledněn má být také případný vliv, který by na bezpečnost výrobku mohl mít jiný výrobek, u něhož lze důvodně předpokládat, že bude používán společně s tímto výrobkem. Toto pravidlo zřejmě nemusí mířit pouze na vzájemně propojené výrobky, jak se uvádí v příslušném bodu recitálu, ale v úvahu připadá i u tradičních výrobků (např. účinky některých čisticích látek). I bez výslovné úpravy by uvedené bylo zřejmě možné dovodit z obecnějšího požadavku vzít v potaz *rozumně očekávatelné použití výrobku*. To má navíc nově zahrnovat i *rozumně očekávatelné nesprávné použití*, což klade vyšší požadavky zejména na tvorbu návodů a instrukcí k použití.¹⁹ Dále se výslovně zmiňuje relevance požadavků na bezpečnost výrobků včetně kybernetické bezpečnosti, jakož i konkrétních zásahů dozorových orgánů nebo samotných hospodářských subjektů, například v podobě (ne)dobrovolného stažení produktu.²⁰ Poslední z doplňovaných okolností pod písmenem h) přináší určitou subjektivizaci jinak objektivního posuzování oprávněných očekávání. Dle tohoto ustanovení je třeba zohlednit i *konkrétní očekávání koncových uživatelů, pro které je výrobek určen*. Návrh směrnice tak přináší zobecnění pravidla, které Soudní dvůr Evropské unie dovodil v rozsudku ve spojených věcech C-503/13 a C-504/13, v nichž šlo o odpovědnost výrobce kardiostimulátorů a implantovaných automatizovaných defibrilátorů.²¹ Soudní dvůr uvedl, že je třeba brát v potaz i specifické znaky skupiny uživatelů, jimž je výrobek určen (odst. 37). Oprávněná očekávání ohledně bezpečnosti takovýchto výrobků pak mohou být s ohledem na jejich funkci a na situaci zvláštní zranitelnosti jejich uživatelů zvláště vysoká. Konečně obsahově nezměněno zůstává pravidlo, že se výrobek nepokládá za vadný jen z toho důvodu, že bude následně představen výrobek lepší, což má platit i pro aktualizace a vylepšení softwaru.

Ačkoliv změny ve vymezení vadnosti výrobku v Návrhu směrnice spočívají v zásadě jen v doplnění demonstrativního výčtu

¹⁶ Srov. čl. 6 odst. 3 nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2022/2065 ze dne 19. října 2022 o jednotném trhu digitálních služeb a o změně směrnice 2000/31/ES (nařízení o digitálních službách).

¹⁷ Srov. čl. 12 návrhu nařízení o obecné bezpečnosti výrobků ve znění změn navržených Radou.

¹⁸ Nově se hovoří o očekávání *veřejnosti* namísto očekávání *osoby*, věcně však k žádnému posunu nedochází – srov. bod 6 recitálu směrnice 85/374/EHS a např. rozsudek Evropského soudního dvora ve spojených věcech C-503/13 a C-504/13.

¹⁹ K této změně však možná nebude přistoupeno, neboť obdobné doplnění, které bylo navrhováno v obecném nařízení o bezpečnosti výrobků, navrhla Rada z textu nařízení odstranit.

²⁰ Mohlo by se jednat i o doporučení výrobce týkající bezpečnosti. To bylo jediným ze spouštěčů odpovědnosti výrobce, jichž se týkal rozsudek Evropského soudního dvora ve spojených věcech C-503/13 a C-504/13.

²¹ Možnost zobecnění na další druhy výrobků připouští i odborná literatura – srov. J. HRÁDEK, § 2941 (Vadný výrobek). In: Švestka, J., J. Dvořák, J. Fiala aj. *Občanský zákoník: Komentář*. Svazek VI, (§ 2521–3081) [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-11-20]. ASPI_ID KO89_f2012CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISSN: 2336-517X].

relevantních okolností pro posuzování bezpečnosti a mnohé pouze reflektují soudní judikaturu, i tak se zřejmě případná transpozice neobejde bez zásahu do § 2941 občanského zákoníku, který tuto problematiku upravuje. Výslovné uvedení i těchto nových hledisek může být významným interpretačním pomocníkem, a to nejen v případech výrobků založených na moderních technologiích.

Druhy újmy kryté směrnicí

Změny týkající se kompenzovatelné újmy spočívají zejména v rozšíření druhů újmy a v odstranění prahů a stropů, které se dosud v režimu směrnice 85/374/EHS uplatňují či mohou uplatňovat. Nadále se tedy již nepočítá s prahovou hodnotou 500 eur pro použitelnost směrnice ani s možností členských států limitovat celkovou výši náhrady škody poskytovanou za újmu na zdraví či smrt způsobené identickými výrobky se stejnou vadou.

Vymezení pojmu „škoda“ nalezneme mezi definicemi, v článku 4 pododst. 6 Návrhu směrnice. Shodně jako směrnice 85/374/EHS se nová pravidla mají vztahovat pouze na *majetkovou újmu* (k náhradě nemajetkové újmy viz dále), která vzniká v důsledku smrti nebo újmy na zdraví či poškození nebo zničení specifikovaného majetku. Spíše jako vyjasnění než novinka je představováno navrhované doplnění *újmy na psychickém zdraví* jakožto podmnožiny újmy na zdraví. Tato újma by měla být nahrazována v případě, že je *lékařsky uznána (medically recognised)*.²² Z titulu újmy na psychickém zdraví má být možné kompenzovat pouze materiální škody (léčebné výlohy, ztrátu na výdělků apod.). V rámci modernizace pravidel je nově pod pojem škody zahrnuta i škoda způsobená *ztrátou nebo poškozením dat*. Je třeba zmínit, že případné nároky, které by plynuly z porušení jiných právních předpisů, zejména obecného nařízení o ochraně osobních údajů, tím nejsou dotčeny.

Návrh směrnice zachovává omezení primárně na náhradu škod spotřebitelské povahy, s ohledem na praktické problémy s uplatňováním stávajícího rozlišení je ale navrženo jeho zjednodušení. Nově má být vyloučen pouze majetek (včetně dat), který je používán *výhradně* pro profesionální účely. Zásadně by tedy mělo být možné žádat kompenzaci škod i na majetku se smíšeným účelem použití.

Co se týče *nemajetkové újmy*, přestože i toto rozšíření bylo při přípravě návrhu zvažováno, nakonec k němu přistoupeno nebylo.²³ Za pozornost však stojí, že se v textu Návrhu směrnice neobjevuje obdoba druhého pododstavce současného článku 9, který stanoví, že vnitrostátní právní předpisy týkající se nemajetkové újmy nejsou dotčeny. Obdobnou větu sice nalezneme v bodě 18 recitálu Návrhu směrnice, nicméně s ohledem na princip maximální harmonizace, který se má v navrhované úpravě uplatňovat, a na taxativní vymezení druhů nahraditelné újmy (ve smyslu škody) v článku 4 pododst. 6 může absence tohoto pravidla v textu směrnice působit přinejmenším nejistotu a výkladové problémy.

Pokud jde o úpravu v občanském zákoníku, ta v tomto směru obsahuje pouze omezení plynoucí z podnikatelského účelu poškozené věci (§ 2943 občanského zákoníku). V tomto ustanovení by tedy bylo třeba promítnout případný posun ve směrnice úpravě. Je otázkou, nakolik je v souladu s principem maximální harmonizace, aby se ve zbytku nároky poškozených řídily naší obecnou úpravou, a zda by nebylo namíste do občanského zákoníku zakomponovat i další omezení plynoucí ze směrnice.

Pravidla k ulehčení důkazního břemene

Velkou změnu oproti současné právní úpravě představují články 8 a 9, které mají zajistit poškozeným snadnější cestu ke kompenzaci. Návrh směrnice sice přebírá obecné ustanovení, které o důkazním břemenu stanoví, že poškozený (žalobce) musí prokázat vadu výrobku, škodu a příčinnou souvislost mezi nimi, současně ale přináší nová pravidla, která mají narovnat informační asymetrii mezi zúčastněnými stranami a omezit těžkosti spojené s nutností prokazovat určité skutečnosti.

Zpřístupnění důkazního prostředku

Prvním z těchto nástrojů je právo žalobce žádat prostřednictvím soudu o zpřístupnění důkazního prostředku, který je v dispozici žalovaného a je nezbytný pro prokázání nároku žalobce. Může se jednat o různé technické informace týkající se funkčnosti výrobku a procesu jeho výroby či testování před uvedením na trh, ale zřejmě i informace o hlášených

²² Ze Zprávy o hodnocení dopadů [SWD(2022) 316 final] plyne, že se nemíří například na stres nebo úzkost, které obecně nejsou přijímány jako lékařsky diagnostikovaná psychologická újma, str. 94.

²³ Viz Počáteční posouzení dopadů – Ares(2021)4266516, které bylo k této iniciativě vydáno.

vadách či nežádoucích účincích. Podmínkou tohoto opatření je, že žalobce před soudem uvede skutečnosti a předloží důkazy, které osvědčují oprávněnost jeho nároku na náhradu škody (čl. 8 odst. 1). Tímto způsobem se žalobci umožňuje získat přístup i k informacím, které jsou chráněny jako obchodní tajemství; v takových případech mají soudy přijmout opatření k zachování jejich důvěrnosti. Povinnost zpřístupnit důkazní prostředek se vyskytla v několika unijních předpisech z poslední doby, včetně návrhu směrnice o odpovědnosti za umělou inteligenci, který byl zveřejněn společně s Návrhem směrnice.²⁴ Národní zákonodárce bohužel nepotěší, že oba návrhy upravují tuto otázku odlišně (přestože návrh směrnice o odpovědnosti za vadné výrobky má dopadat i na systémy umělé inteligence), a pokud nedojde ke sjednocení úpravy v průběhu evropského legislativního procesu, nebude jednoduché se s tím při transpozici vypořádat.²⁵ Za zmínku také stojí, že dle navržené textace může o toto opatření žádat pouze žalobce vůči žalovanému (hospodářskému subjektu), nikoliv však obráceně, jak činí například směrnice (EU) 2020/1828 o zástupných žalobách, přestože i ten by tímto způsobem mohl získat relevantní informace důležité pro zproštění se odpovědnosti (informace o provozu výrobku či o zdravotním stavu poškozeného apod.).

K vynucení tohoto soudního příkazu Návrh směrnice upravuje i zvláštní sankci: pokud žalovaný nevyhoví žádosti soudu a požadované informace nepředloží, založí to dle čl. 9 odst. 1 písm. a) Návrhu směrnice vyvratitelnou domněnku, že je výrobek vadný.

Důkazní břemeno

K ulehčení důkazního břemene poškozeného dále Návrh směrnice obsahuje několik vyvratitelných domněnek, které při splnění stanovených předpokladů umožňují presumovat vadnost výrobku či příčinnou souvislost mezi vadou a škodou. Směrnice 85/374/EHS se k možnosti ulehčení důkazního břemene poškozeného výslovně nevyjadřuje. Soudní dvůr Evropské unie však takovou národní praxi aproboval, a to za předpokladu, že nepovede

k nerespektování důkazního břemene vyplývajícího z článku 4.²⁶ Národní přístupy se ovšem různí, což má dopad na úroveň ochrany poskytovanou poškozeným.²⁷ Nyní se navrhuje tyto otázky harmonizovat.

Domněnku *vadnosti* výrobku založí kromě již výše zmíněného nevyhovění žádosti o zpřístupnění důkazního prostředku také prokázání toho, že výrobek nesplňuje závazné požadavky v oblasti bezpečnosti výrobků, které mají chránit právě před rizikem vzniku škody, která nastala. Vadnost má být dále presumována, prokáže-li žalobce, že byla škoda způsobena *zjevnou vadou výrobku při běžném používání nebo za běžných okolností* (tzv. *prima facie* důkaz). Obdobně je konstruována i další z domněnek, která se týká *příčinné souvislosti* mezi vadou výrobku a škodou. Prokáže-li se, že je výrobek vadný a že škoda *typicky* odpovídá dané vadě, má se předpokládat, že právě vada vznik škody způsobila.

Poslední z domněnek umožňuje presumovat existenci vady, příčinné souvislosti mezi vadou a škodou nebo dokonce obojí. Předpokladem je, že soud usoudí, že žalobce čelí z důvodu *technické nebo vědecké složitosti nadměrným obtížím* s prokázáním relevantních skutečností. K tomu, aby se domněnka či domněnky uplatnily, je zapotřebí, aby žalobce alespoň prokázal, že (1) výrobek *přispěl* ke škodě a že (2) je *pravděpodobné*, že byl výrobek vadný, nebo že je vada *pravděpodobnou* příčinou škody (případně obojí). V Návrhu směrnice se výslovně uvádí, že žalovaný může zpochybnit existenci těchto nadměrných obtíží nebo pravděpodobnosti.

Česká právní úprava obdobná ustanovení neobsahuje. Zřejmě do občanského zákoníku by tedy v případě přijetí Návrhu směrnice musely být tyto domněnky zakomponovány.

Liberační důvody

Několik změn je navrhováno také ve vymezení liberačních důvodů. Nový liberační důvod je začleněn pro osoby, které podstatně pozmění výrobek poté, co byl uveden na trh či do provozu. Obdobně jako je tomu v případě výrobce součásti, tato osoba by měla být zproštěna odpovědnosti, pokud prokáže, že

²⁴ Srov. čl. 3 návrhu směrnice Evropského parlamentu a Rady o přizpůsobení pravidel mimosmluvní občanskoprávní odpovědnosti umělé inteligenci (směrnice o odpovědnosti za umělou inteligenci). Dále čl. 18 směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2020/1828 ze dne 25. listopadu 2020 o zástupných žalobách na ochranu kolektivních zájmů spotřebitelů a o zrušení směrnice 2009/22/ES a čl. 5 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/104/EU ze dne 26. listopadu 2014 o určitých pravidlech upravujících žaloby o náhradu škody podle vnitrostátního práva v případě porušení právních předpisů členských států a Evropské unie o hospodářské soutěži.

²⁵ Na rozdíl od směrnic 2020/1828 a 2014/104/EU se alespoň v rámci českého právního řádu nejeví pravděpodobným, že by tato procesní ustanovení byla transponována ve zvláštních zákonech, tj. mimo zákon č. 99/1963 Sb.

²⁶ Rozsudek ve věci C-621/15.

²⁷ Srov. např. Čtvrtá zpráva Komise Evropskému parlamentu, Radě a Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru o uplatňování směrnice 85/374/EHS ze dne 8. 9. 2011, KOM(2011) 547, str. 7.

vada, která škodu způsobila, se týkala části výrobku, která provedenou podstatnou změnou nebyla dotčena. Nově se navrhuje omezit liberační důvod spočívající v tom, že vada vznikla až po uvedení na trh. V případě souvisejících (digitálních) služeb a softwaru, včetně jeho aktualizací či vylepšení, by měl výrobce odpovídat i za vady, které se objeví po uvedení na trh, a to za předpokladu, že jsou *pod jeho kontrolou* (viz výše). Dle navrhovaných pravidel tak má výrobce odpovídat za vady způsobené aktualizacemi či vylepšeními, ale i jejich absencí.²⁸ Tzv. obranu rizika vývoje (*development risk defence*) spočívající v tom, že stav vědeckých a technických znalostí v době uvedení výrobku na trh neumožňoval vadu odhalit, je navrhováno zachovat, ale s určitou modifikací. V případě, že je výrobek *pod kontrolou výrobce* i poté, co byl uveden na trh, je z hlediska tohoto posouzení rozhodný až tento okamžik. Aktualizuje-li tedy výrobce software, „aktualizuje“ tím i tento liberační důvod. Oproti směrnici 85/374/EHS nemá být členským státům umožněno tuto výjimku neuplatňovat.²⁹

Navrhované změny by se dotkly právní úpravy v § 2942 občanského zákoníku pouze dílčím způsobem. Nezbytné by bylo doplnění liberačního důvodu pro osobu, která výrobek podstatně pozměnila, a především výjimek týkajících se digitálních produktů.

Lhůty k uplatnění nároku

Jistých změn má doznat i úprava promlčecích a prekluzivních lhůt. Směrnice 85/374/EHS předepisuje jednak tříletou subjektivní promlčecí lhůtu, jednak desetiletou objektivní prekluzivní lhůtu, která počíná běžet ode dne uvedení výrobku na trh. Návrh směrnice precizuje okamžik rozhodný pro počátek běhu desetileté lhůty, kterým může být uvedení na trh, uvedení do provozu či provedení podstatné změny. Všechny tyto termíny Návrh směrnice vymezuje (čl. 4 pododst. 8, 10 a čl. 7 odst. 4). Podstatnější novinkou je prodloužení desetileté objektivní lhůty v případě latentní újmy na zdraví, která poškozenému

neumožnila uplatnit práva dříve, a to na patnáct let. V rámci případné transpozice by kromě doplnění této zvláštní lhůty měla být v občanském zákoníku vyjádřena prekluzivní povaha těchto objektivních lhůt, která je vyjádřena v aktuálně platné směrnici a zatím s ní počítá i Návrh směrnice.³⁰

Některá další ustanovení

Ve čtvrté, závěrečné kapitole Návrhu směrnice nalezneme kromě standardních ustanovení také nové pravidlo týkající se zveřejňování soudních rozhodnutí, jehož cílem je zajistit harmonizovaný výklad směrnice i shromáždění dostatečných podkladů pro následné hodnocení účinnosti regulace. Členské státy by měly zajistit, aby byla zveřejňována ve snadno přístupném elektronickém formátu jednak všechna pravomocná rozhodnutí vydaná v souvislosti s řízeními vedenými podle Návrhu směrnice, jednak *další příslušná pravomocná rozhodnutí týkající se odpovědnosti za vadné výrobky*. V návaznosti na to je Komisi dána možnost (nikoliv povinnost) zřídit a provozovat veřejně dostupnou databázi těchto rozhodnutí.³¹ Návrh směrnice počítá shodně jako směrnice 85/374/EHS s pravidelným přezkumem uplatňování pravidel, a to každých 5 let. Konečně se sluší zmínit, že novelizovaná pravidla se mají uplatit až na výrobky uvedené na trh nebo do provozu po účinnosti transpoziční úpravy; do té doby se uplatní stávající úprava (čl. 17 odst. 1, čl. 2 odst. 1).

Závěr

Ačkoliv v počtu článků Návrh směrnice za současnou úpravou zaostává, množství odstavců a pododstavců přináší do plně harmonizované regulace odpovědnosti za škodu způsobenou vadnými výrobky mnoho nového. Byť v základu zůstává koncepce odpovědnosti stejná, stávající pravidla jsou poměrně významně rozšířena, a to zejména vlivem rozšíření pojmu výrobek o digitální produkty a v souvislosti s tím navrženými změnami. Významným krokem je také začlenění pravidel usilujících

²⁸ Zpráva o hodnocení dopadů [SWD(2022) 316 final] uvádí, že tato úprava nemá založit povinnost poskytovat aktualizace, str. 31. Odpovědnost výrobce bude tedy nejspíš třeba limitovat prostřednictvím *oprávněného očekávání veřejnosti*, ultimátně uplynutím desetileté lhůty od uvedení výrobku na trh, pokud ovšem nezpůsobí běh nové lhůty.

²⁹ Srov. čl. 15 odst. 1 směrnice 85/374/EHS. Aktuálně této výjimky dle údajů Evropské komise využívá 5 států (Španělsko, Lucembursko, Maďarsko, Finsko a Francie), přičemž ji každý pojímá trochu odlišným způsobem. Viz hodnotící zpráva Evropské komise z roku 2018 [SWD(2018) 157 final], str. 16.

³⁰ K tomu srov. L. BRIM, § 637 [Právo na náhradu újmy způsobené vadou výrobku]. In: Lavický, Petr a kol. *Občanský zákoník I*. Obecná část (§ 1–654). 2. vydání. Praha 2022, str. 2096, marg. č. 5.

³¹ Byť lze cíle tohoto opatření kvitovat, lze mít pochybnosti o jeho přínosu. Kromě toho, že je většina nároků dle stávající směrnice vypořádána mimosoudně (tamtéž, str. 18), může být kontraproduktivní zahrnout i ona *další příslušná rozhodnutí týkající se odpovědnosti za vadné výrobky*. Tato rozhodnutí se budou zakládat na čistě vnitrostátní úpravě, vzhledem ke sledovaným cílům tak mohou mít jen omezený přínos, a naopak hrozí, že zahlčí a zneprůhlední případnou zvláštní databázi, vezmeme-li v potaz, že posouzení relevance daných rozhodnutí klade jisté nároky na osoby (či počítačové programy), kterým bude tato činnost svěřena.

o ulehčení důkazního břemene poškozeného. Evropský legislativní proces je každopádně na samém začátku a je nepochybné, že Návrh směrnice dozná v jeho průběhu změn. Některá navrhovaná řešení by zasloužila úpravu či vysvětlení, aby nová regulace v praxi nepůsobila problémy. Nyní je Návrh směrnice projednáván pracovní skupinou Rady Evropské

unie. Následně do podoby směrnice promluví triology vedené mezi Radou Evropské unie, Evropským parlamentem a Evropskou komisí. Výsledný kompromis bude muset národní zákonodárci promítnout do vnitrostátních právních předpisů. I v případě, že půjde vše hladce, na nová pravidla si pár let počkáme.

12. odborná konference k pracovnímu právu

13. 6. 2023 | Clarion Congress Hotel Prague

Zveme Vás na dvanáctý ročník odborné konference k pracovnímu právu na téma:

Novely zákoníku práce 2023

Program konference:

- Dohody o pracích konaných mimo pracovní poměr
- Práce na dálku (homeoffice)
- Informační povinnost zaměstnavatele
- Pracovní podmínky některých skupin zaměstnanců
- Elektronizace pracovněprávních dokumentů a doručování
- Agenturní zaměstnávání
- Inspekce práce a nově či změněné skutkové podstaty přestupků

Cena konference: 5 490 Kč včetně DPH

Využijte 30% slevu pro předplatitele produktů Wolters Kluwer a členy AKV

Pro získání slevy je nutné při online objednávce do políčka **slevový kupón** zadat Váš kód: PAM2023

Více informací a registrační formulář:
obchod.wolterskluwer.cz/seminare

